

5.9.2011

Dnro 3644/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

KOTIETSINNÄN EDELLYTYKSET

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 18.10.2010 ja 21.1.2011 oikeusasiamiehelle osoittamissaan kirjoituksissa Varsinais-Suomen poliisilaitoksen menettelyä. Hän katsoi, että hänen luonaan oli tehty perusteeton kotietsintä perättömän ilmiannon perusteella. Hän myös kysyi, eikö hänen olisi tullut olla läsnä kotietsinnässä. Hän arvosteli myös sitä, ettei hänen perättömästä ilmiannosta tekemäänsä ilmoitusta tutkittu.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Rikoskomisarion mukaan poliisille tuli internetin kautta nimetön vihje mahdollisesta kannabiksen kasvuksesta. Vihjetietoon oli liitetty kopio kantelijan Facebook-sivustosta, jossa hän kertoi laittaneensa uuden sadon taas kasvamaan ja kertoi kasvatusolosuhteista. Tämän jälkeen kantelijan taustaa selvitettiin, jolloin kävi ilmi, että häntä on aiemmin epäilty "RL 50 luvun mukaisista rikoksista" – kyseinen rikoslain luku käsittelee huumausainerikoksia. Tällöin rikoskomisario päätti, että asiaa käydään selvittämässä kantelijan asunnolla.

Tutkijoiden mentyä 20.3.2010 paikalle kukaan ei tullut avaamaan ovea heidän soitettuaan ovikelloa. Tällöin rikoskomisario päätti, että paikalle mennään myöhemmin uudelleen ja että asia jätetään sillä erää sillensä.

Vanhempi rikoskonstaapeli kertoo, että he kuitenkin havaitsivat rappukäytävästä, että asunnon pesu/saunatilojen kattoon oli asennettu suurtehovalaisin, joka oli päällä. Tutkijat soittivat uudelleen rikoskomisariolle, joka päätti, että asunnossa tehdään kotietsintä. Huoltomies avasi oven ja tutkijat totesivat, että pesu/saunatiloissa oli kasvamassa erilaisia laillisia koristekasveja. Kun asunnon silmä määräisessä tarkastuksessa ei muutoinkaan havaittu mitään huumausaineisiin viittaavaa, poliisimiehet poistuivat asunnosta. Kantelijalle ilmoitettiin heti kotietsinnästä puhelimitse.

Kantelija teki 7.8.2010 poliisille internetin kautta rikosilmoituksen, jossa todetaan mm. seuraavaa. "Kotiimme tehtiin laitton kotietsintä 20.3.2010 väärän ilmiannon seurauksena. Haluamme, että tutkitaan, kuka ilmiannon on tehnyt." Kantelija on ilmoituslomakkeelle merkinnyt vaativansa tekijälle rangaistusta. Asiassa kirjattiin ilmoitus 8420/S/9699/10.

Rikosylikonstaapeli vastasi 23.9.2010 kantelijalle todeten kirjeessään muun muassa seuraavaa. "Koska ette ole saamani tiedon mukaan vaatinetkaan asiassa poliisirikostutkintaa, jonka toimittamiseen minulla ei tässä tapauksessa olisi edes toimivaltaa, vaan olette ainoastaan halunnut tietoonne ilmiannon tehneen henkilön nimen, katson voivani käsitellä asian. Kyseessä on poliisille tullut nimetön vihjetieto." Asia ei johtanut muihin toimenpiteisiin.

3.2

Kotietsinnän edellytykset

Pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai suljetussa kulkuneuvossa, joka on sen hallinnassa, jota on syytä epäillä rikoksesta, toimittaa kotietsintä takavarikoitavan tai väliaikaiseen hukkamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Tässä asiassa on arvioitava sitä, oliko kantelijaa syytä epäillä huumausainerikoksesta, tarkemmin sanoen huumausaineen viljelystä.

Pakkokeinon käytön edellytyksiä on arvioitava siitä päätettäessä käsillä olleen tiedon valossa. Sitä, että asiaa selvitellessä havaitaankin, ettei ole syytä epäillä rikosta, ei sinällään voida pitää näyttönä siitä, että asiassa käytetyille pakkokeinoille - kuten esimerkiksi kotietsinnälle - ei olisi perustetta. Kun esitutkintatoimenpiteiden perusteeksi ei lain mukaan useinkaan vaadita erityisen vahvoja epäilyjä, on selvää, että esitutkintatoimenpiteitä väistämättä kohdistuu myös syyttömiin henkilöihin. On myös huomattava, että pakkokeinoja koskevat säännökset jättävät soveltajalleen aina jossain määrin harkintavaltaa.

Tässä tapauksessa kotietsintä ei selvityksen mukaan ole perustunut vihjetietoon. Poliisi on arvioinut Facebook-merkintöjen ja taustanne perusteella, että asiaa oli syytä selvittää. Kotietsintään ryhtymisen ratkaisi selvityksen mukaan lopulta vasta se, että pesu/saunatiloissanne havaittiin päällä oleva suurtehovalaisin. On yleisesti tiedossa, että näitä valaisimia käytetään normaalin käytön lisäksi myös kannabiksenviljelyssä.

Rikosepäilyn perusteeksi ei tässä tapauksessa ole esitetty vahvoja perusteita. Toisaalta syytä epäillä -kynnyksen ylittymiseen ei tällaisia vaaditakaan. Korostan kuitenkin, että henkilön aikaisempaa rikollisuutta ei tulisi esitutkintalain 7 §:stä ilmenevän syyttömyysolettaman vastaisesti pitää sellaisenaan perusteena epäillä henkilön uudelleen syyllistyvän rikokseen, vaan epäilylle on aina oltava myös riittävät tapauskohtaiset syyt. Aiemmat toteen näyttämättömät rikosepäilyt voivat vielä vähemmän olla pakkokeinon käytön peruste.

Tässä tapauksessa asian arviointia vaikeuttaa se, ettei ole tiedossa, minkä sisältöisiä Facebook-merkinnät tarkkaan ottaen olivat ja oliko poliisi mahdollisesti varmistanut, että ne todella olivat kantelijan tekemiä. Joka tapauksessa olisi mielestäni voitu perustellusti päätyä myös toiseen arvioon, eli että kotietsintää ei olisi tehty. En kuitenkaan katso, että rikoskomisario olisi ylittänyt harkintavaltaansa, kun hän päätti kyseistä kotietsinnästä.

3.3

Läsnäolo kotietsinnässä

Pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan

Sille, jonka luona kotietsintä pidetään, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalle paikalla olevalle on annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja, jollei se viivytystä toimitusta.

Pakkokeinolain ja sitä edeltäneen takavarikkolain esitöissä ei ole tarkemmin otettu kantaa siihen, miten pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momenttia olisi tulkittava. Eduskunnan lakivaliokunta totesi pakkokeinolakia säädettäessä (LaVM 9/1986 vp), että voimassa olevan lain mukaan asianomaisella on sekä oikeus olla saapuvilla kotietsinnässä että kutsua todistaja ja että lakia ei tältä osin ollut tarkoitus muuttaa.

Oikeuskirjallisuudessa on todettu seuraavaa. "Paikan haltijalle tai hänen kotiväkeensä kuuluvalle on aina annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla. Tämä tarkoittaa sitä, että hänet on kutsuttava paikalle, jos hänen saapumisensa ei aiheuta viivytystä. Paikan haltijalla on ehdoton oikeus kutsua oma todistajansa, jollei se viivytystä toimitusta" (Helminen ym./Esitutkinta ja pakkokeinot s. 669).

Lain esitöissä ei ole kuvattu sisällöllisesti sitä, mitä tällä pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin viivytys-termillä lähemmin tarkoitetaan. Sanamuotonsa mukaan viivytys viittaa mielestäni selvimmin senkaltaiseen tilanteeseen, jossa esitutkintaviranomaisen toimenpiteitä jouduttaisiin lykkäämään henkilön tai todistajan tavoittamiseksi ja/tai hänen paikalle saapumisensa odottamiseksi. Vähäinen viivytys ei ole peruste olla varaamatta tilaisuutta olla läsnä, jolleivät rikostutkinnalliset syyt vaadi välitöntä etsintää.

Tässä tapauksessa on mielestäni esitetty hyväksyttävät perusteet - eli epäiltyjen huumausaineiden hävittämisvaara - sille, ettei poliisi ennen asuntoon sisälle menoaan ilmoittanut kantelijalle kotietsinnän toimittamisesta. Hehän eivät voineet olla varmoja, oliko asunnossa joku, vaikkei ovela avattukaan heidän soittaessaan ovikelloa. Toisaalta poliisin päästyä sisälle ilmeni ilmeisesti käytännössä heti, että rikosta ei ole syytä epäillä. Kantelijan kutsuminen paikalle tuossa vaiheessa olisi ollut ilmeisen tarkoituksetonta. Poliisi on sinänsä heti ilmoittanut kantelijalle kotietsinnästä.

Asia ei tältä osin anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

Lopuksi totean, että pakkokeinolain 1.8.2011 voimaantulleen muutoksen (871/2011) myötä sillä, jonka luona kotietsintä on toimitettu, on mahdollisuus saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi, oliko kotietsinnälle edellytyksiä ja onko sen toimittamisessa menetelty pakkokeinolain (5 luvun 4 ja 5 §:n) mukaisesti. Myös kantelussa esitetyn kaltaisia kysymyksiä kotietsinnästä on siis nykyään mahdollista kantelun sijaan saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Laki koskee vain kotietsintöjä, jotka on toimitettu lainmuutoksen tultua voimaan ja asia on saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi 30 päivän kuluessa siitä, kun vaatimuksen esittäjä sai kotietsinnästä tiedon.

3.4

Rikosylikonstaapelin menettely

Rikosylikonstaapeli kertoo tulkinneensa kantelijan rikosilmoituksen pelkästään pyynnöksi saada viranomaisen hallussa ollut tieto vihjeen antajan henkilöllisyydestä. Kuten kantelusta käy ilmi, tämä ei kuitenkaan ole ollut kantelijan tarkoitus.

Katson käytettävissäni olevan selvityksen perusteella, että olisi ollut selvästi perustellumpaa pitää kantelijan nimenomaan sähköisenä rikosilmoituksena poliisille internetin kautta lähettämää lomaketta normaalina rikosilmoituksena. Tätä se on mielestäni sisältönsä puolesta ollut. Tätä tulkintaa tukee myös erityisesti se, että kantelija on lomakkeelle merkinnyt vaativansa tekijälle rangaistusta - tällainen merkintähän ei mitenkään viittaa siihen, että kysymys olisi tietopyynnöstä. Myös poliisin kirjamaan ilmoituksen on merkitty, että kantelija vaatii asiassa rangaistusta.

Poliisihallituskin on lausunnossaan katsonut, että olisi ollut perustellumpaa kirjata asiassa rikosilmoitus.

Katsonkin, ettei rikosylikonstaapeli ole esittänyt riittäviä syitä tulkinnalleen. Ainakin hänen olisi tullut tarkemmin varmistua, tarkoittaako kantelija tosiaan rikosilmoituksellaan vain tietopyyntöä. Pidänkin rikosylikonstaapelin menettelyä päättää kantelijan tekemän rikosilmoituksen käsittely pelkästään kantelijalle lähetetyllä kirjeellä virheellisenä. Tämä on johtanut siihen, että asiassa ei ole tehty kirjallista ja perusteltua ratkaisua siitä, onko asiassa toimitettava esitutkinta vai ei.

Eri asia on, että rikosylikonstaapeli on selvityksessään ottanut kantaa esitutkinnan edellytyksiin asiassa. Tämä ei kuitenkaan korvaa esitutkintapäätöstä.

Lisäksi vaikka rikosylikonstaapelin tulkinta kantelijan ilmoituksen luonteesta olisi ollut oikeakin eliettä se olisi ollut tietopyyntö, niin totean, että silloin rikosylikonstaapelin olisi tullut noudattaa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:ssä säädettyjä menettelytapoja tilanteessa, jossa pyydettyä tietoa ei anneta.

Saatan käsitykseni rikosylikonstaapelin virheellisestä menettelystä hänen tietoonsa.

Mikäli kantelija katsoo tässä kanteluasiassa saatuihin selvityksiin tutustuttuaankin, että esitutkinnan edellytykset tulee vielä arvioida, hän voi tehdä asiassa rikosilmoituksen poliisille. Oikeusasiamies ei voi päättää esitutkinnasta tuossa perätöntä ilmiäntoita koskevassa asiassa tai määrätä, miten poliisin tulee ratkaista asia.

Liitän vielä kantelijalle tiedoksi anonymisoidun lyhennysjäljennöksen apulaisoikeusasiamies Ilkka Raution 22.9.2004 tekemästä päätöksestä asiassa dnro 721/4/02, jossa käsitellään kysymystä sellaisen henkilön asemasta, joka katsoo joutuneensa pakkokeinon kohteeksi perättömän ilmiannon seurauksena. Korostan, että tapaukset eivät ole vertailukelpoisia jo siitä syystä, että kotietsinnän edellytyksiä koskeva lainsäädäntö on muuttunut.

4

TOIMENPITEET

Saatan käsitykseni edellä kohdassa 3.4 toteamastani rikosylikonstaapelin virheellisestä menettelystä hänen tietoonsa. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aiheutta.